DE

ALI HYPOCHONDRIACI CAUSA PROXIMA.

DISSERTATIO

INAUGURALIS MEDICA,

QUAM CONSENSU ET AUCTORITATE

RATIOSI MEDICORUM ORDINIS

IN UNIVERSITATE LITERARIA GRYPHICA

PRO SUMMIS

MEDICINA, CHIRURGIA ET ARTE OBSTETRICIA HONORIBUS

E XI. MENS. OCTOBRIS A. MDCCCXXXVIII

PUBLICE DEFENDET

AUCTOR

CAROLUS RETENBACHER

MONASTERIENSIS - GUESTPHALUS.

OPPONENTIBUS:

C. SCHWUBBE, MED. ET CHIR. DRD.
C. EICHSTEDT, MED. ET CHIR. CAND.
H. GLUBRECHT, MED. ET CHIR. CAND.

GRYPHIAE,

TYPIS FRID. GUIL. KUNIKE, REG. ACAD. TYPOGR.

V I R O

SUMME REVERENDO

PATRUO SUO DILECTISSIMO

UIL. RETENBACHER

CCLESIAE CATHEDRALIS MONASTERIENSIS

NONICO, JUDICII EPISCOPALIS ASSESSORI ETC.

E T

VIRO

CONSULTISSIMO

VUNCULO SUO AESTUMATISSIMO

ANCISCO BRACHT

TEHAC REGIS A CONSILIIS REGIMINIS ETC.

NUNC SUI RURIS CULTORI

HASCE

LITERARUM PRIMITIAS

PIO GRATOQUE ANIMO

D. D. D.

AUCTOR.

idericus *Hoffmann* in libro, quem de medi-
ı consultatoria scripsit, hypochondriacum
ium medicorum vocat scandalum, quippe cu-
de sede atque de causa proxima tam variae
ue discrepantes inter se doctissimorum viro-
ı sint sententiae [1]). Et re vera varie tum
eres tum recentiores de hac re judicarunt.

Notionem morbi a nomine derivantibus se-
in hypochondriis (ὑποχονδρίοις sub cartilagi-
us mucronatis) ponenda est. Quis autem pri-
s nominis autor fuerit, me inquirentem latet.
thanael Highmorus anno 1660 dissertationem
ıypochondriaca affectione scripsit, in qua ita
erit: „a recentioribus haec affectio hypo-
ndriaca dicitur, quia praecipue symptomata
hypochondriis laborantes excruciant [2])."
ante Highmorum vixerunt autores, varia
rbi genera ex variis manifestationibus distin-
nt, quorum unum jam *Hippocrates* nomine
atorii morbi, aliud nomine ructuosi morbi
etiam sollicitudinis delineavit [3]). Neque
us melancholicos et flatuosos hoc malo cor-
os veteres nominaverunt. Sic *Aretaeus*
padox: „at si superius, puta stomachum, et

Frid. Hoffm. medic. consult. Halae. T. I. C. 10. p. 291.
Highmor.
Hippocr. de morbis. L. II. Artic. 87 etc.

ſeptum transverſum petit (atra bilis) inf
parit, quam Graeci melancholiam nominav
flatus gignit et ructus foetidorum piſcium
res exhalantes, infra vero et flatus crepitu
mittit, nec non et mentem alienat, proind
lancholicos juxta et flatuoſos veteres ſic af
nominabant [4]). Jam antiquis temporibus u
in liene an in ventriculo ſedes ſit, disputatu
Apud *Galenum Diocles* ventriculum incuſa
lenus ipſe magis lienem. „*Galenus* lienem
ſat quaſi per idiopathiam ipſe laboraret to
medicorum cohors quaſi in verba magiſtri
ſent, in lienis infamiam conſpiraſſe videntu
Et ſectiones cadaverum veteres inſtituere e
nem integrum repertum referunt. Sic *Sy*
apud *Vaterum* in centum fere obductionib
et apud *Fridericum Hoffmannum* Dr. *Hoe*
Ferdinandi tertii imperatoris hypochond
ſalvum et immunem a vitio lienem vidi
Boerhave autem, qui in verba magiſtri cert
juravit, mali ſedem in liene collocat; prae
in ejus (lienis) ſtagnante et craſſo ſanguin
quo languores et omne illud multiforme m
quod hypochondriacum vocant, provenia
Lienem non omnino accuſandum, numer
autoritas eorum docet, qui ventriculum ca
eſſe volunt. Haud pauci etiam nervorum
ctionem et tenſionem, complures ſtagnant
depravatum ſanguinem pro cauſa proxima h

---

4) Aretaeus Capp. ed. Alb. ab Haller. L. II. C. V
5) Highm. lib. cit. p. 70.
6) Vaterus, Diſſert. de malo hypochondriaco. I
7) Frid. Hoffm. de vera ſede atque indole m
pochondr. Halae 1731. p. 9.
8) Boerh. praelect. med. edit. Alb. ab Haller. T. II

hmorus causam hujus mali proximam esse
triculum debilem relaxatum et male coquen-
, dicit [9]). *Coryngio* ventriculus imbecillis,
delio ventriculus a relaxatis fibris infirmis
tisque cruditatibus fere suffocatus ut causa
xima probatur [10]). *Sydenham* nervorum
ionem et ataxiam inculpat. „Pendent igitur
ctiones istae, quantum ego judico, a spiri-
n animalium ataxia, unde facto impetu, in
c illamve partem plus quam pro rata densi ni-
que feruntur, spasmos et dolores excitantes;
in partes exquisito sensu praeditas irruunt,
ie organorum tum ejus in quod se ingerunt,
istius abs quo abscedunt, functiones perver-
es, tum utrumque tam iniqua ab hac parti-
e quae naturae oeconomiae penitus aversa-
haud parum detrimenti capit [11]).“ (Id quod
ificari licet debilitate erethica.) Quam opi-
iem sequitur *Alb. ab Haller*, atque in anno-
one ad locum citatum *Boerhavii* „partem,“
t: „hanc esse hypochondriasis, sed essentiam
nobilitate systematis nervosi nimiam positam
docet *Sydenham*; et demonstrant analogia
morbo hysterico nexusque perpetuus cum
ctibus animi morbique ex occasionalibus
is mutabilitas [12]). Et *Thomas Willisius*:
imvero succi praeternaturales circa hypo-
ndria lienem, uterum, aliaque viscera congesti,
uscula vaporosa emittunt, quae non tantum
am sanguineam inquinant, eaque mediate

) Highm. lib. cit. p. 75.
) Coryng. de mal. hyp. differt. §. XI.
G. Wedelius, Differt. aeger hypochondr. C. 5.
) Hoffm. differt. de sede atque mal. hyp. p. 12.
) Boerh. praelect. medic. loc. citat.

caput afficiunt, verum immediatius nervorum ductu cerebrum scandunt, ipsumque gravi nox percellunt. Hinc enim ex parte procedit, quo hypochondriaci et hystericae viscerum culpa per symptomata in cerebro et nervoso gener excitata ita graviter luunt[13]).“ Quod in nost temporis medicorum rationem dicendi nostras que opiniones translatum ita expresseris: est esse tia hypochondriae irritatio nervorum digestion atque uteri (systematis sexualis) ex succis depr vatis nata, ejusque in ceteram vitam vis symp thica. In iis, qui sanguini culpam dant, Geor Ern. Stahl prae omnibus est nominandus, „q pro materiali hypochondriasis causa inducit pl nitudinem et spissitudinem sanguinis[14]).“ S mulque dissertationem scripsit de vena porta porta malorum hypochondriacorum[15]). Fri Hoffmannus autem vituperat illos, qui vasorum minorum mesenterii vel lienis obstructiones, ve hepatis aut lienis secretionem pro causa proxim habeant et dicant, mala illa symptomata et spas mos, motus esse naturae ad removendum pe haemorrhoides sanguinem; tum pergit: morbu sic dictus hypochondriacus nihil est, nisi motu perversus peristalticus ventriculi et intestinorum valde sensibilium et partim convulsiva et spas modica contractio, partim etiam nimia eorum ataxia et resolutio[16]). Collectis itaque quae cunque a veteribus de sede atque causa proxim disputata sunt, omnes in eo potissimum consen

---

13) Thom. Willis, Cerebri anatome, et nervor. de script. et usus. Anno 1683.
14) Diss. de sput. hyp. Dr. M. Alberti. Halae 1730. p.
15) Vittenbergae 1712.
16) Frid. Hoffm. medic. consult. T. I. C. 10. p. 292.

e invenias, quod ex turbata digeſtione ſym-
nmata profluant. Ut enim tantum ſympto-
tum numerum clariore lumine obfundant,
eres autores ſemper digeſtionem, vel per ſan-
inem ſtagnantem, vel per lienem, vel ex or-
norum ſtructura, vel mere nervoſe perturba-
n afferunt. Veteres autores de eſſentia et cauſa
oxima non tantopere diſſediſſe, quam de ſede
ue cauſa remotiore, eo apparebit, quod *Al-
tius*, poſtquam *Sydenhamio*, qui cauſam pro-
nam in erethismo univerſali collocat, laudes
ouit, nec minus commendavit *Highmorum*,
ntriculum debilem pro cauſa proxima haben-
n, atque *Stahlianam* opinionem praetulit, per-
: „quoniam ergo ex jam dictis apparet, quod
morbus ſat lucis habeat [17]). Videtur igitur
autor non dubitaſſe medicos illos de eſſentia
rbi omnino conſenſiſſe. Omnino veteres mali
ionem ex phyſicis, objectivis adfectibus magis
ineant; recentiores autem ex horum in ani-
m vi, aut ex animo primarie adfecto, ex ſub-
tivis, ut ita dicam, ſignis, praeprimis ex alie-
a coenaeſtheſi, deſiniunt. Sed non omnes
m ſentiunt. *Hildebrandt* dicit: „eſt hypo-
ondria apepſia chronica;" ſed addit: „medi-
um loquendi conſuetudinem hypochondriaſis
ionem iis circumſcribere finibus, ut tantum
nificet eam apepſiam chronicam, cum qua ſy-
na nervoſum ſimul ſit affectum, unde et ani-
s ſimul laboret, et ſaepe animi affectus ſolos
nificare [18]). *Cullenius* autem hypochondriaſin
dyspepſiam cum languore et maeſtitia ex

7) Diſſ. Alberti cit. p. 5.
8) Hufel. Journ. f. prakt. Arzneik. Bd. I. St. V. S. 36 ſg.

caufis variis in temperamento melancholicc
fert[19]. Contra quod *Johnfon* affirmat, n
modo ad effentiam pertinere indigeftionem
quod duorum aegrotorum exemplis confir
[20]) *Jahnus* in animi morbis hypochondriam
merat et dicit: caufam proximam effe debi
tem auctamque fenfibilitatem fyftematis ner
modo fyftematis cerebro-fpinalis modo fyft
tis gangliorum, prae ceteris plexus gaftrici

Hufelandus idem fere dicit: „caufa pı
ma eft morbofe aucta et abnormis fenfibi
fyftematis nervofi, praecipue gaftrici atque
geftionis, qua maxime infolita reactio et fi
lari modo novi et valde infoliti confenfus pr
cantur[22]). De quo definiendi genere *Richt*
praeclare differit, effe fymptomatologiam
vem atque generalem[23]). *Richterus* ipfe
refert de effentia hypochondriafis:

1) focus hypochondriafis habenda funt
gana abdominis, quae relaxata et atonica
id quod fymptomata et caufae, tum occafion
tum disponentes confirmant;

2) fed hac cum conditione conjungitur
temperies quaedam tum fenfibilitatis tum
tabilitatis, quae non aequaliter in his part
diftributae, aliis in locis accumulatae, aliis
detrahuntur, quae ablienatae, non aeque a
liqui organismi partes aequilibritatis leg
obedientes apparent.

---

19) J. P. Frank, De cur. hom. morb. Epit. L. VII. p
20) Jac. Johnfon, Ueb. d Verdauungsbefchwerden.
21) D. F. Jahn, Klinik der chron. Krankh. S. 1
22) C. W. Hufeland, Enchyridion med. p. 223
23) Spec. Therapie a. d. Pap. von D. Aug. Gottl. Ric
Berlin 1820. Thl. 7. S. 364.

Richteri cetera momenta III — VII, expo-
t, quomodo haec affectio cum vegetatione co-
reat et quomodo aut mere nervofa fit, aut
ım in vafis lymphaticis venisque vegetatio
nica fedem habeat, virili aetate hae partes
gerenti in abdomen fanguini refiftere non
fint (hypochondriafis materialis) [24].

Francogallus *Louyer-Villermay* hanc pro-
fententiam: fuivant l'opinion moderne la
s generale, ce n'eft pas dans l'altération du
ı nerveux lui-même que réfide la caufe im-
diate de cette névrofe; c'eft dans une affection
propriétés vitales des nerfs de la nutrition;
ì l'on reconnaît généralement pour fiége pri-
if de l'hypochondrie, les viscéres abdomi-
x, fpecialement l'eftomac, affectés dans leur
ème nerveux ou leurs propriétés vitales, et
out dans leur fenfibilité organique [25].

Cui opinioni *Jac. Johnfon* Anglus prorfus
ntitur [26]. Ex iis qui animi affectionem cau-
proximam defignant, *Baumgaertneri* impri-
mentio fiat: „video, dicit, in hypochon-
iafi certam quandam animi conditionem, quae
imi perturbationibus et quidem melancholiae
terdum et monomaniae appropinquatur, atta-
en fanitatis finem nondum egreffam [27]." Ad
ıs fententiam accedit *Falret* [28]. *Andral* hy-
hondriafin habet pro adaucta vitae confer-
dae cuftodia, qua aegrotus eo ducatur, ut ex

) Richter lib. cit. p. 368.
) Dict. des fcienc. med. Paris. 1818. T. XXIII. p. 117.
Johnfon lib. cit. p 69.
) Dr. Baumgaertner, Spec. Ther. 1837. Thl 2. S. 369.
) Raimann, Spec. Ther. 1833. Th. 2. S. 557.

malis se laborare credat, quae non adsi
illa, quae adsint, justo majora habeat
Satis erit, has tum veterum, tu
tiorum sententias attulisse, quarum
quanta sit varietas. Sed quum verisi
hanc tantam autorum de causa proxim
tiarum varietatem ex errore quodam l
xime proficisci, quum nonnulli pro c
xima causam nimis remotam, (praecipu
alii (et quidem recentiores) causam ind
satis remotam, hoc fere dicentes: „est
xima talis vis vitalis mutatio, qua ta
centur symptomata," et quum *Richte*
proferat sententiam, varias de causa pro
positas sententias, causas excitantes rem
proxima causa commiscere, pro mom
salibus sequelas inducere, generalem h
driae ex praecipuis symptomatis descr
pro essentia affirmare, denique a notion
satis manifestis generalibus pathologi
cisci, aut saltem unam tantum rei part
gere[30]); duae illae, quibus causa pr
vestigatur, viae stricte servatae nos ex
labyrintho optime educent; quarum
gressi quaerimus, num causae omnes u
tasse proximam efficiant ex qua num sy
illa existere possint, altera via perscr
erit. Primum igitur investigemus, in
effectu omnes conveniant

C a u s a e

I. *Praedisponentes.*

1) Aetas. Aetas virilis homines ma

---

29) M. G. Andral, Spec. Ther. übers. v. D.
Thl 3. S. 147. 30) Richter lib. ci

rbo opportunos reddit [31]); secundum *Louyer-lermay*, quia hoc tempore animi affectus ve-hentissimi sint; at *Richterus* dicit, eo gigni ate adulta malum hypochondriacum, quod c periodus sit evolutionis, qua vis vitalis, n nervorum, tum sanguinis abdominis organa gis petat.

2) Genus. Mares magis ac frequentius affli-malum hypochondriacum quam feminas [32]); m sententiam omnes autores amplectuntur. nnulli autem eundem habent hypochondria-n atque hystericum malum et feminarum hy-iam, virorum hypochondriam nominant [33]). rimis autem autoribus dubium exstare non est, quin diversa sit utriusque morbi ratio [34]). um autem differentia inter hypochondriam et teriam in eo ponatur, quod hysteria similis pochondriasi morbus, systemate sexuali labo-te magis manifestetur et constituatur, femi-um ob systema sexuale praevalens in hyste-n, virorum in hypochondriam proclivitas jor erit, id quod adhuc magis apparebit col-pagina 16.

5) Constitutio. *Richterus* constitutionem ve-am et phlegmaticam (lymphaticam), tempe-nentum melancholicum et phlegmaticum, ma-ne huic morbo patere vult, sed adjungit: „at-nen necesse est accedere atoniam quandam et axationem organorum abdominalium, ut hy-

---

) Dictionnaire des sciences th. cit. p. 108.
Richter lib. cit. p. 372 et 369.
) Highm. lib. cit. p. 62.
) Hufeland lib. cit. p. 222. — W. Consbruch, Taschenbuch für prakt. Aerzte. Thl 2. S. 186.
) Richter lib. cit. — Dict. des scienc. lib. et art. cit.

pochondriafis efficiatur [35])." *Louyer-Villerma* contra temperamentum nervofum et fanguineu inducit et addit: à ce dernier fe rattache l'ex men du rôle qui jouent à ce fujet les hémorr des, les menftrues, et même les autres hémor gies qui peuvent être confidérées comme cauf fymptômes et moyens curatifs de ces névrofes [36]

Difpofitio haereditaria ad hypochondri fpecifica, propria, per fe non adeffe videtur, omnino referenda ad conftitutionem general ac difpofitionem abdominalem, qua haemorrh dales affectus, arthritis etc. fingulari quodam ne cum hypochondria cohaerent [37]).

4) Climata, quae tamen *Richterus* ad occ fionales caufas refert, tempeftatem humidam frigidam, auctumnalem praefertim, morbis g ftricis et abdominalibus favere conftat, iisq praecipue morbis nervofis, qui ex abdomine o ginem ducunt, typhis abdominalibus, febri i termittenti etc. nec non hypochondriafi. *D. G. Zimmermannus* hypochondriacos frigore pluviis vehementiffime laborare dicit [38]). *Ric terus* auctumnum, temperaturam frigidam, ea que regiones, cujus aër minorem contineat ox genii quantitatem, terras maritimas, paludof huic morbo homines obnoxios reddere refe conftitutionemque adeffe endemicam atque ep demicam, quam tamen ab humiditate et frigid tate aëris deficienteque oxygenio, repetit [39]

35) Richter lib. cit. p. 372.
36) Dict des fcienc. thom. et art. cit. p 409.
37) Richter lib cit 373 et th. III. p. 354. th. IV. p. 51 th. VI. p. 605, 642.
38) Dr J. Zimmermann, Von d. Erfahrung. Th. 2. S. 16
39) Richter lib. cit. p. 374.

uyer-*Villermay* climatibus congruos incola-
n mores incusat, qua ex causa calorem, imagi-
ionem excitantem, ad hunc morbum efficien-
n magis aptum quam frigus esse putat; sed
ifitetur, multas quoque alias climaticas adesse
isas, praecipue quum *Angli* malo illo crebrius
ciantur quam *Françogalli*[40]).

II. *Causae occasionales.*

1) psychicae. Deprimentes animi affectus
primis sunt, qui sanitatem infestant, tum ani-
m ipsum, tum sphaeram vegetativam et prae
nibus digestionem. Ex omnibus affectibus
mi, praesertim deprimentibus, omnes auto-
tum ii, qui in cerebri affectione primaria,
n ii, qui in laesa digestione causam proximam
e volunt, hypochondriasin derivant. *Zimmer-
nnus* debilitatem nervorum cordisque, agry-
am, calorem pallidum et fuscum, maciem,
triculum laborantem, inflationes, colicas, syn-
pas, haemorrhoidales affectus, menses irregu-
es, fluorem album, alvum adstrictam, aut
nis resolutam, secretionem perversam etc. ex
estitia, et imprimis hypochondriam prove-
e dicit. *Hildebrandt* hunc locum citavit[41]);
umgaertnerus alios deprimentes affectus enu-
rat[42]). *Andral* cupiditatum omnium et de-
eriorum defectum, laesam famam, amorem in-
cem, nostalgiam, metum, sollicitudines, cau-
refert[43]). Animi contentiones non minus
iculum inferunt, unde fit ut literati hoc morbo

) Dict. des sciences, lib. et art. cit. p. 109.
) Hufeland's Journ. Oct. St. 1695. p. 67.
) Baumgaertner lib. cit. p. 368.
) Andral lib. cit. p. 149.

tam saepe corripiantur, ad quod etiam vita seden-
taria non minus confert; sed sutores et sartore
etc., qui et ipsi vitam sedentariam agunt[44],
multo rarius ex hypochondriasi laborant qua
literati. Huc pertinet etiam imaginatio nim
effrenata ejusque contentiones, scenae frequen
tatio, fabularum Romanensium lectio etc.[45])

2) Causae physicae. In his imprimis nu
merandae sunt causae, quae in systemate sexua
nituntur: nimius veneris fructus, onania, n
miaque abstinentia, seminis profluvia et quaecu
que alia systema genitale excitant et debilitan
ad quas causas adducendas educatio mollis atqu
effeminata mirum quantum valet. Tum vita se
dentaria hypochondriasi maxime fautrix est, tu
quia plerumque cum animi laboribus juncta e
ipsaque eas et phantasiae contentiones provoca
tum quod corporis motus vetat, et quod dige
stionis organa coarctantur ea, sanguinisque mo
tus impeditur[46]). Porro ciborum penuria e
abusus damnum afferunt. „Post jejunia longior
vix evitabilis hypochondriasis[47])." Cibi irri
tantes inflationes praeparantes, leguminosa, far
nosa, mucosa, omnia quae ventriculus bene ferr
nequit, quibusque relaxatur[48]); spirituosorun
abusus, prae omnibus ventriculus cibis nimis im
pletus, ad hypochondriasin adducendam valen
Omnibus ab autoribus digestionis morbi omnia
que organorum abdominis vitia, infarctus, ve
mes, status mucosi, biliosi, obstructiones, indu

44) Hildebr., Hufel. Journ. th. cit. p. 65.
45) P. Frank l. c. p. 105. — Andral l. c. p. 149.
46) Hildebr. l. c. p. 67. — Richter l. c. p. 377.
47) P. Frank lib. cit. p. 106.
48) Jahn lib. cit. p. 163.

ationes mesenterii, lienis, pancreatis, scirrhositates etc. enumerantur [49]). Quae omnia et ypochondriasis morbi secundarii simul esse possunt [50]). De vi, quam alii morbi in hypochondriasin exerceant *Louyer-Villermay* refert: Parmi les inflammations, ce sont celles de l'abdomen, et surtout les phlegmasies chroniques, ou es irritations sourdes, continues, suites d'une nflammation vive, qui occasionent cette névrose, u qui lui font place. Dans les pyrexies, les èvres gastriques, dont l'essence est l'irritation u système nerveux abdominal ou inflammation es surfaces muqueuses, favorisent singulièrenent la naissance des névroses digestives; tandis ue les pyrexies inflammatoires, qui ont pour atribut spécial l'exaltation des propriétés du syème sanguin, et diverses phlogoses; les adynaniques, qui sont caractérisées par une atonie génerale, ou par des phlegmasies, sans reaction ive; enfin les ataxiques, dont le type primorial est une lésion des tissus cérébraux, ou les nomalies du système nerveux cérébral n'ont pas, ous ce rapport, un egal pouvoir [51])." Omnino mnia quae organa abdominis debilitant, chylificationem bonam et sanguificationem impediunt, uae intemperiem sensibilitatis et irritabilitatis orum qui huc pertinent, nervorum adducunt, ypochondriasis causae esse possunt, succorum amna per haemorrhoides, per menstruationem rregularem, diarrhoeas, gonorrhoeas, fluorem lbum, non minus irritationes psoricae, rheu-

49) inter al. Consbruch l. c. p. 191. — Jahn l. c. p. 324.
50) Jahn lib. cit. p. 165.
51) Dictionnaire des sciences th. cit. p. 112.

maticae, exanthemata, ſudores profuſi [52]) „und per aeſtatem anno 1802 calidiſſimam ſat fre quens fuit hypochondriaſis" etc. [53])

Quarum omnium cauſarum ſi effectus unu quaerendus eſt, non poteſt niſi ex nervorum v pendere, (quum ad hanc omnes referendi ſi morbi). Neque omittendum eſt, omnes has cau ſas non vitam animalem in univerſum, ſed repro ductionis nervos infeſtare, ipſasque animi cauſa vides, ſi morbos eorum ſecundarios ſpectas, a pluribus autoribus ea tantum relatas eſſe ration qua vim in digeſtionis atque vegetationis organ exerceant. His igitur commemoratis elucet, in reproductionis nervos depravandos omnes cauſa conſpirare. Quae quum ita ſint, maxime omnium inquirendum eſt, qualisnam iſta nervorum depravatio ſit? Dubitari non poteſt, quin hic nervorum morbus generatim erethismi et debilitatis charactere induatur. Nervorum fluidum mobilitate abundabit, alio loco accumulatum alio tantum ſparſum erit. Alia organa erethica, alia torpida apparebunt, aliis in partibus ſenſibilitas, in aliis vero irritabilitas aucta vel deminuta erit, cujus utriusque reactiones ex quantitate et qualitate et erunt et videbuntur mutatae. Eam eſſe hujus debilitatis rationem non eſt quod pluribus argumentis doceam. Omnes fere autores, qui ſyſtematis gangliorum morbum cauſae proximae partem eſſe volunt, hunc morbum eodem fere modo ſignificant, vide locos citatos *Hoffmanni*, *Sydenhami* etc. nec minus *Richteri*, *Hufelandi*, *Jahni* etc. Interea autem ſtatum nervorum illum

52) Richter l. c. p 376. — Hufeland l. c. p. 324.
53) P. Frank lib. cit. p. 106.

ıon debilitatem ſtricte nominaverim, cujus vocis
ıſus notione quidem debilitatis dynamica et la-
:iſſima probatur; ſed quamquam aucta incitabi-
litas fluidi nervoſi, et fluctuatio generatim debi-
litatis nomine ſignificari poteſt, tamen ſi talis
ıervorum ſtatus ex irritatione, ex principii im-
ponderabilis accumulatione, congeſtione ſangui-
ıis, qualis jam ex plethora abdominalis exſiſtit,
ıliisve cauſis provocatâ, efficeretur, in eam de-
ſcenderem ſententiam, ut opinarer hanc nervo-
um conditionum magis hyperſtheniae, quam
ıſtheniae convenire. Utramque conditionem vox
:rethismi continet. Et quamquam torpor et pa-
alyſis ad aſtheniam pertinent, attamen quisque
ibi perſuaſum habebit, hos ſtatus in hypochon-
lriaſi, tam chronico morbo, majorem reprodu-
:tivorum nervorum portionem non tentare, quum
ɔer valde laeſam reproductionem majus quam
ɔer hypochondriaſin vita caperet detrimentum.
Nervi autem ſingulorum reproductionis organo-
um, ſi torpore tentantur quoad hypochondriam,
roductorum perverſitate in ceteras nervorum
eproductionis partes, ut ſtimuli reagunt, inde
rritationem, aequilibritatem turbatam fluidi ner-
oſi intemperiemque gignunt, quae in ſphaera
egetativa eo facilius provocentur conditiones,
uia vegetatione nunquam quiescente motu ſem-
iterno fluidum nervoſum fertur. Alienatio vi-
alitatis nervorum ſi in hypochondria apparere
idetur conditione nervorum deſcripta gignitur,
eque ſpecifica eſſe poteſt, quum ſtatum minime
pecificum ſed generalem ſequi debeat, id quod
x numero et diverſitate cauſarum apparet. Ii
mnino autores, qui ad affectionem nervoſam ac-
uratius deſcribendam hanc quaſi ſingularem pro-

priamque eſſe volunt, eo obſcuriores fiunt: to enim cauſae ſimulque tam variae, ſpecificam atque ſingularem affectionem nervorum provocare nequeunt, itaque generalem eſſe opportet, niſi fortaſſe adeſt cauſa quaedam disponens ſpecifica ut febri intermittenti in hominum atque in aeris conſtitutione ſpecifica; talem autem in hypochondriaſi exſiſtere, ſymptomatis ad erethismum iſtum immediate reductis, negabitur. Nunc autem ex tali erethismo multa defluunt in animum atque ſyſtema cerebrale, indeque hic erethismus cauſa hypochondriacae animi affectionis haberi poteſt; cauſae autem pſychicae animum immediate petunt, alterum igitur animus momentum eſt, in quod omnes cauſae convergunt; et quamquam omnia hypochondriaſis ſymptomata ad illum nervorum reproductivorum erethismum reduci poſſunt, hae tamen nobis relinquuntur quaeſtiones.

1) Quaenam morbi ſymptomata ſunt eſſentialia i. e. ex quibus nomen gerit, et quae notionem morbi conſtituunt? Hic *Hildebrandus* ipſe concedit, linguae uſum hypochondriaſis voce animi affectiones deſignare. Prout haec ſymptomata ex idiopathica, (non primaria, ſed per vim, quam affectus nervorum in cerebrum exercuit, ſui juris facta), aut mere ſympathica ex continuante affectione proveniunt, cauſa proxima erit aut affectio animi (ſecundaria quidem) aut nervorum reproductioni dicatorum affectio illa, quam erethismum nominavimus. Sin autem logices regulas non nimis ſtricte ſequi volumus, in priorem quoque partem cauſa proxima nobis erit ponenda in nervorum reproductioni dicatorum affectione deſcripta (erethismo).

2) Altera autem quaeſtio haec eſt: utrum affectio cerebri ſemper in illam nervorum reproductivorum affectionem ſit reducenda, an etiam primaria eſſe poſſit? *Andral* et *Iohnſon* exempla adducunt, quibus ſymptomata laeſae digeſtionis atque nutritionis non exſtiterunt. Rariora quamvis ſint exempla, tamen, hos viros in diagnoſi erraviſſe, ſuſpicari non licet, quum affectio animi ſymptomata laeſae vegetationis ſecundario modo provocet. Quum vero laeſae vegetationis ſymptomata in animum vim exerceant, perturbatio adeo magna exoritur; maximaque difficultas dijudicandi, utrum affectio cerebri primaria eſſe poſſit, nec ne, proverbio illo bene ſignificatur: nemini hypochondriaco erit ventriculus bonus, nemo cui ventriculus non bonus, non erit hypochondriacus. Si autem reducendis ad illam nervoſam affectionem ſymptomatis docetur, hujus affectionis in animum vim, ſi ratio ſymptomatum hypochondriacorum habetur, in *percipiendis* tantum corporis conditionibus nervorum debilitate atque erethismo provocatis, poſitam eſſe; eſſentia hypochondriaſis per ſe apparebit, namque ille coenaeſtheſis ſtatus erit, quo percipiuntur debiles atque erethici ſyſtematis gangliorum motus, qui motus aut ſubjective (affectio primaria cerebri) aut objebtive percipi poſſunt.

Sed quum reproductionis nervi ex tali intemperie laborant, neceſſe non eſt, ut ſit mere idiopathica et dynamica; haec conditio ex humorum atque ex ſolidarium partium conditione pendere poteſt, quare quatuor hypochondriaſis genera exiſtere videntur.

1) Hypochondriaſis vaga, pſychica, quae ex animi affectione primaria pendet, in qua coenae-

ſtheſis perceptiones ſubjectivae ſunt, ille morbu[s] quem *I. Kant* verbo „Grillenkrankheit" cui i[n] corpore nulla ſit ſedes, ſignificat [54]).

2) Aut ſyſtematis gangliorum erethismu[s] mere dynamicus eſt, in quo igitur hypochondri-aſis genere, veros nervorum ſyſtematis ganglio-rum motus objectivos coenaeſtheſis percipit, hy-pochondriaſis immaterialis.

3) Sanguinis motus et qualitas nervoru[m] fluidum turbat, mutabiliusque et inaequalite[r] ſparſum reddit: hypochondriaſis congeſtiva ſe[u] inflammatoria.

4) Vitia organica organorum abdominis vita[e] vegetativae nervorum intemperiem debilitatem-que adducunt. Hypochondriaſis materialis, cum materia. Plerumque dividuntur duo priora ge-nera atque duo altera in hypochondriaſin ſine materia et cum materia [55]).

Quae diviſiones minoris ſunt momenti, ma-joris momenti eſt quaeſtio, num neceſſe ſit, ut ere-thismus ille ex digeſtione ſemper proveniat, certe in hac maxime manifeſtetur? Quum digeſtio fo-cus ſit nutritionis et maximi in hanc partem mo-menti, vis vitalis vegetativae turbationes hanc potiſſimum partem ſemper petunt, ſed quum in ſyſtema ſexuale in ejusque vegetativas functiones cauſae praecipue irruant, vel hoc ad debilitatem magis diſpoſitum ſit, in hoc quoque, quum idem magni momenti ſit, prae ceteris feminarum, ere-thismi quaſi ſedes eſſe poteſt, unde ſymptomata eo modificantur, ut complures appareant affecti-ones ſyſtematis cerebroſpinalis, quocum ſyſtema-tis ſexualis functiones arctius omnino junctae

54) Hufeland's Journal. Bd 2. St. 2.
55) Jahn lib. cit. p. 156.

funt, fimulque animi affectus coenaefthefisque conditiones variantur; morbus qui hac via gignitur, hyfteria eft, hypochondriaco malo maxime affinis. Sed reftat, ut fymptomata hypochondriafis ad debilitatem erethicam reducantur.

De fymptomatis mali hypochondriaci.

Loew de Ersfeld differtationem fcripfit: „Proteus medicus varias morborum facies efformans feu affectio hypochondriaca [56]." Signorum, inquit *Manget*, maximus eft numerus; vix enim ulla pars corporis eft, quae vim hujus morbi effugiat, praecipue quum radices alte egerit [57]; unde enafcitur difficultas magna fymptomatum evolvendorum et veniam me impetraturum effe fpero, fi plura omiferim; fed primum agetur

1) de fymptomatis laefae digeftionis.

Si digeftionis nervi malo hyponchondriaco debiles atque erethici funt, tum minimo quoque incitamento eorum functiones turbari concludere licet, id quod experientia confirmat. Hypochondriaco minimis caufis digeftionis moleftiae adducuntur, et quum faepiffime in cibis fumendis peccetur, quum faepe ventriculus cibos leviffimos ferre nequeat, hypochondriacus plerumque per illum circuitum a cibis fumptis ad eorum per alvum remotionem moleftiis variis obnoxius eft. Poft prandium fe repletum fentit; ventriculus intumefcit, fecretio fucci gaftrici perverfa naufeam provocat pyrofinque generat, cibi vel celerius vel nimis tarde per pylorum moventur, et quae in ventriculo ciborum atque fuccorum reftant,

56) Pragae 1708.
57) Johnfon lib. cit. p. 71.

corrumpuntur. Acida ſaepiſſime paſtu aliquod tempus praeterlapſo ventriculi contenta ſunt, ſed etiam alio quovis modo corrupta, et praecipue jejunis [58]). Ventriculus ſemper male ſe habet, cibos ferre nequit; ſed male coquendo in materiam acidam, aqueam, acerbam, viscidam etc. mutat [59]). Fx hac cauſa praecipue ſalivatio et ſputa hypochondriacorum ortum ducunt, ex quibus proverbium illud: „hypochondriaci ſunt ſputatores [60]). „Quia aciditas ſurgens vaſa ſalivaria irritat, ergo poteſt fluxum ſalivae excitare [61]). Multi dulcem ſputant ſalivam, multi acidam et ſalſam, aqueam ut ab aqua fontana discerni vix poſſit, ructus edunt inſipidos, alii nidoroſos, foetentes et acres, vomitu ejiciunt aquea, crebrius craſſa, viscida, acerba, pontica, ſic etiam ut dentes affricentur, nonnunquam bile mixta." Appetitus mutabilis, ſaepe ad bulimos augitur, ſaepe ad picam vel malaciam abalienatur, ſaepe ad nauſeam minuitur [62]). Palatum, os et lingua obtecta inveniuntur mucoſo tegumento flavo, albo, nigro, guſtus ſaepe amarus, acidus et ceteroquin ex ſecretione alienatus, praecipue jejunis. In duodeno atque ceteris tractus alimentarii partibus, ſimilia parantur incommoda, hic praecipue inflationes omnis generis aegrotum cruciant. Gas illud praecipue, quum ſit carbonico- vel ſulphurato- vel phosphorato-hydrogenicum graves nervorum affectus provocat, phosphorato-hydrogenicum aeque ac venenum

58) Hohenſtock, Ueber Hyſterie u. Hypoch. 1816. S. 54.
59) Highm l. c. p. 62. — Hoffmann med. conſult. Bd 1.
60) Alberti lib. cit. p. 7.
61) Vater, Diſſert. de malo hyp. p. 21.
62) Dict. des ſciences tom. cit. p. 119.

narcoticum ſaepe in ſyſtema nervoſum agit [63]). Flatus foetidiſſimi ſaepe ſunt interdum nullius odoris, ſaepe liberi exeunt, ſaepe aegrotus abdomen manibus premit, ut flatus emittere poſſit. Alvi ductus varietatem oſtendunt ampliſſimam, ſaepe ſtercus eſt craſſum, ſaepe liquidum, ſaepe aquoſum et viſcidum. „Facies bubuli ſtercoris non abſimilis plerumque nigras, terrestres, limoſas et quaſi argilloſas reddunt, (hypochondriaci) pituita viscoſa tenaci permixtas nonniſi acrioris medicamenti ope facultas expultrix rejicere poteſt [64]).“ Quoad tempus alviductus irregulares ſaepe plures in die adſunt, ſaepe vixdum unus in hebdomade, ſaepe regulares ſunt ad tempus et normales ad qualitatem et quantitatem eſſe videntur, tamen faecium contentarum quantitati non reſpondent et clysma vel aliud purgans magnam excrementorum copiam elicit. Alvi obſtructio continuo fere aegrotos cruciat, quae interdum autem mutatur cum diarrhoea. Quae omnia ſymptomata, ad quae multa adhuc accedunt ex erethismo illo nervorum digestionis organorum ſive mere nervoſa, ſeu pendeat aliis ex cauſis, praeſertim quum accedit agilis eorum mutabilitas, qua leviſſimo incitamento provocantur et mutantur, facile explicari poſſunt.

2) De ſymptomatis laeſae vegetationis reliquae.

a. Secretiones atque excretiones. *D. I. L. Schoenlein* de neuroſibus dicit: „ſanguinis mutationes accidentales ſunt ſemperque ſunt quantitativae nunquam qualitativae. Quae de ſanguine eadem de ſecretionibus atque excretionibus dici

63) Richter lib. cit. p. 345.
64) Highm. lib. cit. p. 63.

poſſunt, in hyſteria et hypochondria alvi ductus inveniuntur retardati, faecium materia, quod qualitatem attinet, nunquam mutata eſt[65]); „ ſed in hypochondriaſi ſecretiones et excretiones omni modo tum ad qualitatem tum ad quantitatem mutatas eſſe credo. De ſecretionibus in tractu alimentario ſermo jam factus eſt, quas ex ejectorum ſive per os, ſive per anum varietate in quam pancreatis, hepatis etc. ſecretiones valent, conjectura aſſequi licet. Bilis ſecretionem magni *J. Johnſon* exiſtimat momenti: „bilis ſaepe limoſa atque tenax ſecernitur, ſaepe copioſa, hepate licet torpido; eſt illa tenax et limoſa bilis, quae tam diu in nonnullorum inteſtinis moratur et quae continuo nervos inteſtinales irritat, multosque in variis corporis partibus ſenſus ingratos efficit, ſimulque animi irritabilitatis caſus provocat[66]).“ Saepius autem minuta eſt bilis ſecretio, vel interdum plane ſuppreſſa. Ceterae ſecretiones eodem modo inveniuntur mutatae; urinae fluxum ſubitum et copioſiorem lympidae et aquae, ſignum eſſentiale habent *Sydenhamus*, *Hoffmannus* et alii[67]); notum eſt, talem urinae conditionem ſpasmorum indicium eſſe. „Urina nunc tenuis“ (paroxysmi inſtantis ſemper indicium) „ſine vel cum admodum pravo ſedimento et cruda eſt, plerumque turbida, craſſa, rubra, acris et foetida cum ſedimento rubro arenularum inſtar matularum parietibus adhaerente cernitur[68]).“ Interdum conſpicitur

---

65) D J. L. Schönlein, Allg. u. ſpec. Therapie u. Pathol., von deſſen Zuhörern. 1831 Bd 4. S. 1 und 2.
66) Johnſon, Ueb die Verdauungsbeſchw. ed. cit. p. 26.
67) Dict. des ſciences tom. et art. cit. p. 120.
68) Highmorus lib. cit. p. 118.

urinae ſecretio in hypochondriaſi ad diabetem usque aucta et mutata [69]). Sudores partiales, varii, acres, profuſi, limoſi, foetidi, vel univerſales aegrotum vexant, quibus cutis ſaepe excoriatur [70]). Omnibus in tunicis mucoſis ſecretio mutata eſſe poteſt; in pulmonibus, qua ex re tuſſis provenit, quae autem ex nervoſa vagi in ventriculo irritati affectione gigni poteſt; in antro *Highmori*, in ſinubus frontalibus etc., quare ſaepe tenuis per nares profluit pituita, ſaepe gravedo nares claudit, ſordes aurium, oculi ſecretiones minuuntur, auguntur vel alienantur [71]). Omnino ex catarrhalibus affectionibus hypochondriaci ſaepe laborant [72]).

b. De ſanguinis motu et qualitate. Ex tardo et impedito ſanguinis motu praecipue in ſyſtemate venae portarum plurimae hypochondriacis afferuntur moleſtiae. Omnes fere hypochondriaci ex plethora abdominali ex haemorrhoidalibus morbis laborant [73]), quae ſanguinis accumulationes et ſtagnationes nexu cauſali cum hypochondriaſi junctae ſunt, in quibusque veteres, ut in lienis, hepatis, meſenteriique obſtructionibus, cauſam proximam ſaepiſſime videbant mali hypochondriaci, vid. l. c. *Hoffmanni* p. 4.

Saepe hypochondriaſis mitigatur oribus venarum fundentibus ſanguinem. „Haemorrhoides melancholiam atque lienis morbum curant," jam *Hippocrates* dicit; neque tamen hinc con-

---

69) Richter lib. cit. p. 374.
70) [illegible]
71) Consbruch lib. cit. p. 188.
72) Richter lib. cit. p. 396.
73) Hildebrandt in Hufel. Journ. th. cit. p. 60.

ſequitur, illas obſtructiones mali fuiſſe cauſas; omnes neuroſes per ſanguinem ſaepe criſes inire conſtat, et hypochondriaſis ſaepe per puſtulas ſcabiem etc. curatur. „Attulit ſaepe ad curationem ſcabies foeda, numeroſa aut varix ingens enata, valde tumentium fluxus haemorrhoidum, atrae bilis per ſuperiora et inferiora rejectio [74]).

Motus ſanguinis et ceteroquin perturbantur; pulſationes abdominales in ſiniſtro praeprimis hypochondrio ſaepiſſime exſiſtunt, pulſus valde ſunt irregulares, ſaepe in una arteria radiali aliter ſe habent ac in altera [75]), omnes pulſuum modos et formas ostendunt minimaque animi affectione mutantur [76]); nec cordis motus regulares ſunt, palpitationes aegrotum angunt, ſaepe in cor et vaſa majora ſanguis ſubito repellitur, quo aegroti angore et pallore afficiuntur. Congeſtiones, ſaepius paſſivae, in caput, id quod ex ſola alvi adſtrictione ſaepe fieri ſolet, in aliasque corporis partes, functiones, in quas ſe ingerunt, partium laedunt, doloresque etc. efficiunt. Et cordis ſanguinisque motus reſpirationi tuſſi, vomitu, ſpasmo musculorum vel aliis cauſis, ventriculo nunc flatibus extenſo nunc ingeſtorum copia infarcto, impedita interdum turbatur.

Quod ſanguinis qualitatem et quantitatem attinet facile aducimur, ut ex tantopere perturbata digeſtione, totius foco nutritionis, turbataque ipſa nutritione neceſſario oriri cache-

74) van Swieten.
75) Dict. des ſciences p. 121.
76) Johnſon lib. cit. p. 41.

xiam, vel dyscrafiam, vel certe maciem univerfalem fuspicemur; nonnullique autores eundem hypochondriacum morbum ac fcorbutum, vel fcorbuti caufam habent, quam opinionem habent *Ettmüller*, *Sennert* et alii, „mater fcorbuti a *Barbetto* falutatur [77])," fed quomodo fecretiones et excretiones, eodem modo et fanguinis conditio femper variabitur. Modo ex nimis putridis tractus alimentarii contentis, modo ex nimis acidis vel mucofis accipit materiam affimilandam, quo fanguinis qualitas femper mutatur. Singulae vegetationis partes ferie, ut ita dicam, laborabunt, quum nervi qui praefint vegetationi erethici in minimum quodque reagant incitamentum, femperque alio modo aliisque in partibus irritati alium continuo vitalitatis ftatum ineant. Quare reproductio hypochondriafi raro fpecifice depravatur, nec dyscrafia nec cachexia, ne macies quidem, quae majoris momenti fit, conftituitur. Vix confpicis corpus hypochondriacorum exhauftum, musculos relaxatos, colorem luridum, fuscum etc., qui autem cum fanitatis colore faepiffime mutatur, et quae fymptomata habitus valde funt mutabilia et incerta. Quum vero incitamenta per longius tempus fimilia vel eadem maneant, quum hypochondriacus per longum tempus iisdem aequaliter utitur cibis nocentibus, aut fi ab organico quodam vitio proficiscitur incitamentum, quod proinde femper idem manet, tum faepe fpecificam vegetationis depravationem confpicimus. Quare hypochondriafis quae cum morbis materialibus abdominis, fyftematis venae portarum, lienis,

77) Dict. de fcienc. lib. et art. cit.

hepatis juncta eſt, ſaepe in hydropem, icterum tabem univerſalem etc. evadit [78]).

c. Symptomata quae referantur ad coenaeſthesin. Somatici ſenſus vitaeque organicae ſtatus in unum collecti, quatenus vel ingratae, vel gratae conditionis ſenſum efficiant, coenaeſtheſis nominantur. Inde ſequitur, ut omnes corporis ſenſus omnino huc pertineant, quum omnino ſenſuum ſummam mutent et vel ingratum vel gratum ſenſum generalem conſtituant. Sed ſinguli diſtincte percepti ſenſus ad coenaeſtheſin non adeo referuntur; idem accidit, ſi ſenſus, quorum ſumma coenaeſtheſis conditionem conſtituit, ſinguli considerantur. Inde etiam efficitur ut in hac diſſertatione, quamvis plurimi hypochondriacorum ſenſus ad coenaeſtheſin pertineant, quum non adeo certum, ſed magis conditionis ingratae generalem ſenſum provocent, hi tamen in aliis jam ſymptomatum diviſionibus poſiti ſint. Ipſi ſenſus ſomatici in pſychicis affectibus, qui propter incertitudinem et univerſalitatem nonniſi quoad ſtatum gratum vel ingratum mutatum ſentiuntur, in pſychicis affectibus locum habebunt, non minus, quam illae conditiones quaedam, quae propter incertitudinem, ſi ſpectas ſedem et naturam, animum illudunt. Quum autem ſymptomata quae ad ſomnum et ſyſtema ſexuale referuntur, non aptius alio loco poſſint collocari (dum e contrario ſomnus in affectibus ſyſtematis cerebralis numerari debet), non alienum erit hoc loco de iis diſputare, quum generatim corporis animique ſtatum perturbent magis, quam ſingulis certis affectibus contineantur. Hypochondriacus raro

78) Jahn lib. cit. p 163.

fruitur quieto fomno et reficiente; multi quidem lectum libenter petunt in quo folo quies a cruciantibus animi perturbationibus, fed fomno comatofo premuntur per totam noctem et diei partem et ex gravitate capitis vel dolore laborantes fenfuque debilitatis affecti furgunt, alii infomniis variis vel accumulatione fanguinis vel fluidi nervofi, electrico quafi ictu vixdum foporati aut fub media nocte expergifcuntur, nec rurfus quietem capere poffunt: alii, pedibus frigidis plerumque exfomnes diu in toro volvuntur, locum in lecto identidem mutant, nec unquam tegumenta iis apta funt, quibus infomniae culpam tribuunt, donec tandem fumma nocte fudore erumpente fomnum capiant, multi abhorrent ab lecto, ab infomnia et fomno turbido, qua ex caufa, et quia minime fub nocte fomniculofi fint fed excitati, progreffa demum nocte lectum petunt. Paucos hypochondriacos fomnus placidus recreat, omnino autem hypochondriaci fomnolenti funt per diem multum domiunt, femperque iis eft obdormiendi proclivitas [79])

Syftematis fexualis functiones varie turbatae funt. Ad concubitum non raro quidem adeft cupiditas, fed faepius ab eo abhorrent hypochondriaci praefentientes, quae veneris voluptatem fecutura fit, fatigationem phyficam et moralem; interdum etiam vis deeft coitus exercendi [80]). Ex feminis effufionibus nocturnis, non voluntariis, faepe laborant, faepe minime ad coitum libidinofi funt. *Boerhave* „de fplenicis, quos recen-

---

79) Loyer-Villemay, Dictionn. des fciences. p 135 Richter lib. cit. p. 346.
80) Fr. Hoffmann, Med. oonfult. Tom. V. p. 40.

tior aetas vocat hypochondriacos, ſalaces ſunt," ait, „et per ſomnum ad debilitatem usque ſeme effundunt in initio morbi, nam morbo adult quaſi exſecti ſunt[81])." Quae debilitas ſyſtemati ſexualis partim ex debilitate univerſali profluit tum etiam quod plexus hypogaſtricus conſenſu ali affectione varias irritationes ceterorum ſyſte matis gangliorum nervorum participat, nec mi nus quod ex ſanguine non bene mixto ſemen ir ritans ſecernitur. Urina, alvique obſtructione incitamenta eſſe poſſunt aeque atque ſtagnatione ſanguinis in ſcroti teſticulorumque venis etc.

d. De ſymptomatis ſyſtematis cerebro-ſpinalis nervoſis. Omnino difficultas quae certam ſymptomatum explicationem impedit, non haec eſt, quod neſciamus explicationis viam, ſed quod plures ſciamus vias; ſic dolor capitis frontalis a malo hypochondriaco profectus derivari poteſt ex congeſtione ſanguinis in caput, ex irritante ſanguinis qualitate, ex fluido nervoſo aut in hac ipſa parte accumulato, aut in aliis partibus, ut cerebrum eo careat (hinc dolor frontis, qui ſub digeſtionis labore ſaepe intrat): ex ſympathia vera cum vago, qui in ventriculo irritatur, vel cum aliis nervis, ex pſychicis affectibus etc, ita ut facile dicatur, qua via hic dolor ferri poſſit, ſed difficile qua feratur.

Quod ſenſus attinet, magnus alienationum numerus eſt, guſtus et olfactus ſaepe adauctus, ſaepe minutus eſt et aliis modis alienatus.

Saepe amarum pro acido ſapiunt hypochondriaci, ſaepius ingrati quid pro grato olfa-

---

81) Boerhave, Praelect. medici. ed. Alb. ab Hallero Tom. III. p. 73.

ciunt et ſapiunt: Hypochondriacus omnis generis ſonos audit, ſuſurrus, tonitrus, tinnitus etc. ſaepe tanta vehementia ut ſonos ipſos veros percipere nequeat, maculas conſpicit, puncta nigra, muscas, ſcintillas, flammas; *Zimmermann* ardentes flammas ſulminaque conſpexit [82]). Neque minus vera objecta falſo animadvertunt, feles, mures, rhedas, arbores etc. [83]). Simulque perceptiones has in animum vario modo vim exercere cuique probatum erit.

Dolores obſervantur in hypochondriaſi varii. In cute et in musculis partibusque omnibus dolores rheumatici, ſyphilitici ſentiuntur, cutis ſaepe perſenſibilis redditur, ut levis tactus dolores excitet, ſaepe titillus, pruritus, formicatio, ardor cum frigore alternans ſentiuntur, gravitas et oppreſſio capitis, dolor frontalis atque occipitis qui cum frigore hujus partis ſaepe jungitur, aegrotum vexant, nec non laſſitudo virium modo ficta, modo vera [84]). Singulares musculi non raro convelluntur, convulſiones, trepidationes, ſpasmi tum clonici tum tonici oriuntur; ſpasmi ſaepe locales ſunt et praecipue aegrotum antequam lectum petat, aut lectum vixdum ingreſſum, inſomnem cruciant, femorum, ſurarum et brachiorum musculos praeceteris corripiunt [84]), ſaepe etiam ſpasmi univerſales epilepſiam, ecclampſiam tetanique formas ſimulant, quae ſymptomata *Hildebrandt* ex hyſterica complicatione vel ex complicata

---

82) D. J. G. Zimmermann, De experientia. T. II. p. 509.
83) Richter lib. cit. p. 350.
84) Dict. des ſciences tom. 23. p. 125 et 126.

nervorum cerebro-ſpinalium debilitate pro-
ficisci credit [85]).

Haec omnia ſymptomata e perverſo motu
pravaque ſuccorum qualitate partim gigni poſſunt;
dolores, vertigines, deliquia animi ex hac cauſa
ſaepe profluunt. Quae ſymptomata ſanguinis nimia
detractio, congeſtiones, diatheſis ſcorbutica etc
generant? Spaſmi autem et dolores ex ſanguine
orti centrici eſſe poſſunt et excentrici, quia ſan-
guis in centro nervorum irritationem, dolorem,
et ſpaſmum efficit, aut quia in fibras nervoſas ſen-
ſitivas valet, unde aut dolor ſentitur, aut re-
flexione perverſi excitantur motus; laeſam fluidi
nervoſi aequilibritatem et immediate (ſanguinis
enim perverſus motus jam ex ea partim pendet)
ſymptomata provocare, interdum manifeſtatur;
poſt diarrhoeas, poſt auctas ſecretiones deminuitur
et mutatur ſanguinis maſſa, qua ex cauſa laſſitudo
et virium proſtratio vera ortum ducit; eandem
laſſitudinem ſentimus, quum fluidum nervoſum
in ſyſtemate gangliorum accumulatum eſt, poſt
prandium copioſum ſub digeſtionis labore etc. fa-
cile hanc poſſimus defectionem virium vincere,
quo autem conatu fluidi nervoſi aequilibritatem
magis perturbamus, et multa nobis paramus in-
commoda, (ſic labore tum animi, tum corporis
poſt paſtum ſtrenuo). Quod aegroti interdum gra-
viores nervorum affectus praeſagientem ſentiunt
globum hyſtericum [86]), eo mihi videtur explicari,
quod fluidum nervoſum aequilibritatem magno
impetu reſtituat.

e. De animi affectibus. Syſtema gangliorum

---

85) Hufel. Journ. Bd I. St. 1. p. 35. (cf. 95.) p. 35.
86) Richter lib. cit. p. 353.

„sympathicum", sensus non expers est secundum *I. Mueller*[87]) quamquam *Carolus Bell* secundum *Bichat* dicat[88]) „sympathicum" sensibilitate carere. *Brachet* autem assentit[89]) *Muellero* argumentis strictis. Quomodo haec res se habeat, certum est; systematis gangliorum motus aut ad perceptionem venire eo, quod systema gangliorum ipsum sensibilitate non careat, aut eo, quod gangliis affectis mota et mutata materia organica, sanguinis ad cor repulsio, aut in cutim subita congestio etc.) a nervis cerebro-spinalibus sentiatur; cuum vero in hypochondriasi debiles et erethici reproductionis nervi multas et varias ineant conditiones et motus, quae affectiones ad perceptionem obscure tantum afferantur, animus obscura et incerta perceptione interdum luditur. Huc pertinent variae mentis alienationes e coenaesthesi turbata, quibus aegroti corporis partes ex butyro, corio, vitro etc. constare imaginantur, vel pisces, ranas, serpentes, horologia etc. in abdomine vel aliis partibus se gestare opinantur. Eadem ex causa de doloribus aliisque sensibus incerti saepe sunt aegroti, nec eorum locum nec modum recte significare possunt. Quod coenaesthesis dubiosum obscurumque perceptionis genus, illam de corporis valetudine continuam cogitationem et incertam sollicitudinemque et tantorum et tam variorum morborum imaginationem, quod *Andral* et alii autores praestantissimum habent symptoma hypochondriacum prae ceteris provocat.

---

87) Joh. Mueller lib cit. p. 408.
88) Car. Bell, Physiol. u path. Untersuch. üb. das syst. a. d. Engl. von Bamberg. 1r Abschn. §. X. S. 8.
89) Brachet, Ueber die Functionen des Gangliensyst.

Psychici affectus in systema gangliorum mul-
tum valent, pudore sanguis in cutim propellitur,
ira bilis secretio augetur, angore sanguis in cord
et vasis majoribus accumulatur; ita ut dubium ex-
stare non possit, quin illorum sensuum somatico-
rum, qui affectus psychicos comitentur, maxima
pars ex systematis gangliorum actione pendeat;
nec quidquam apertius est, quam systema ganglio-
rum, praecipue quum ejus sit fluidum erethism
mobilissimum, aliis quoque ex causis talem inir
posse statum, qualem psychicis affectibus ini-
ita ut sensus constituatur, (ejusdem rationis atque
in psychicis affectibus), somaticus, quamquam
non adsit psychica affectio, quae autem hoc in
casu ipso somatico sensu provocatur. Sanguine
ad cor repulso angoris sentimus sensum somati-
cum; quo sensu modo mens quoque afficitur, quae
sibi ipsa monstra fingit, ex quibus angor prove-
niat. Eodem modo si repraesentatio quaedam
vel alia res in animum impetum facit, eoque so-
maticus excitatur sensus angoris, tristitiae etc.
ea hujus sensus pars, quae ex nervis erethicis pen-
det, justo major erit, quo totus animi affectus
augetur; quare hypochondriacus folio crepitante
perterritur. Omnino hypochondriacus, ingra-
tis, deprimentibns affectibus magis tenetur quam
gratis et excitantibus, id quod *Brachet* [90]) ex
passione eorum organorum derivat, quae sub
diaphragmate sita sint, cujus tamen rei aetiolo-
giam *Brachet*, ut mihi videtur, imperfectam
reliquit, *Zimmermannus* hanc rem [91]) melius
exposuit.

---

90) Brachet, Ueber die Functionen des Ganglienfyst
91) K. J. Zimmermann, Verfuch über die Hypochon-
drie und Hysterie. 1816. p. 70.

Hoc mihi videtur confentaneum; perceptionem morbofae vitalitatis conditionis plerumque ingratam fore, et incertam perceptionem quodammodo follicitum et inquietum aegrotum redditurum effe, quare character affectuum pfychicorum hypochondriaci omnino metu et triftitia nititur. Angor, follicitudo, pavor, animus demiffus, triftitia, morofitas, fed etiam iracundia, fufpicio, „rufticus pudor" animi hypochondriaci proprietatem omnino conftituunt. Quod metum attinet bene *Rouffeau*:

Le fon le plus léger le fait transir d'horreur;
Et de fon cerveau creux la membrane affligée,
Du moindre ébranlement fe trouve dérangé [92]).

Perverfa et enormis de corporis conditione cogitatio maxime defignat hypochondriacum; de fanitate fua libenter cum medico, cum amico colloquitur, nec fatigatur moleftiis infolitis iterum iterumque enumerandis et explicandis, et aegre fert, quum amicus aut medicus colloquium fugit. Vix igitur tam mirum videri poteft, hominem tam multis corporis malis conflictantem, cui victus ratio non arctiffime fervata per plures dies ftatim adfert moleftias, qui ante prandium hilaris, poft prandium fubito faepe morofus femper in diaeta peccaffe credat, quem flatus demiffus ex pauperrimo reddat ditiffimum, multum de femet ipfo cogitare. Accedit quod continua perverfa vis vitalis conditio aegrotum continuo afficiat fenfu fomatico inquietatis et follicitudinis, externas autem caufas, quas huic fenfui fupponat, non femper adfunt, in fanitatis ftatu autem continuo novas reperire poteft; qua ex

92) J. B. Rouffeau, L'hypochondre.

caufa etiam tam perverfa et tam propria cogitat
melior enim morbi cognitio reflexionum, qua
omnino jam follicitudine perturbantur, mino
eft fcopus, major ut sollicitudinis caufas vera
habeat. Triftitia, moeror, morofitas, iracundia
cum metu animum hypochondriacum depri
munt, quibus prae ceteris fufpicio additur, que
refpiciens bene *Louyer - Villermay* hypochon
driacum nominat, model à l'auteur du tyra
domeftique[93]), quo illa morofitas, iracundia e
fufpicio bene defcribuntur. Et hilaritas exceffiv
fpes exaltatae, cum deprimentibus affectibus in
terdum mutantur, omnino varietas animi hypo
chondriacis propria eft, de qua *Aretaeus*: „mu
tabiles funt de minimis quibusdam follicili, avari
fed non multo poft fimplices non virtute anim
fed morbi varietate[94]);" quas gratas animi affe
ctiones minus tribuerim auctis organorum, qua
fupra diaphragma fita funt, functionibus fecun
dum *Zimmermann* et *Brachet*; fed potius eo
quod vicem ab ingrato corporis habitu ad gra
tum vehementius fentiant aegroti, explicaverim
Quum hypochondriacus fentiat, animum fuum
ex corpore pendere, quum faepe eo adducatur
ut affectibus exceffivis, iisque fubjectivis (ve
fictis) fe dediffe, unde ridiculus aliis faepe vifu
fit, eum poeniteat, femper animi affectionibu
diffidit, femperque metus adeft, ne ridiculum e
ineptum quid faciat, fimulque ne morbofitate fu
animi ex corpore pendente alii abutantur. Qu
fit, ut in animi non minus quam in corporis fta

---

93) Dict. des fciences med. tom. 23 p. 125.
94) Aretaeus Cappadox ed. Alb. ab Hallero de caufi
et fign. diuturnis mort. Lib. I. C 5.

tum attendat et ut planeoblivifcatur, quem in vita communi et focietate humana obtineat locum; et faepe videbis viros fpectatiffimos minimis caufis pudore rubefcere ficuti fcholares. Quare *Fernelius Ambianus* in aliis „morbi notis" et „rufticum pudorem" enumerat[95]). Et folitudinis defiderium a plurimis fignum hypochondriae effentiale habetur, quamquam non minus faepe praecipue ab adolefcentibus focietates vinumque et omnes amentur abftractiones, ut femet ipfos fugiant. Quum autem fe perverfis animi motionibus cum fodalibus raro confentire fentiant, quumque intelligant victus ratione incauta moleftias augeri et quum eam ingreffi fint aetatem, qua animus omnino libentius occupetur, tum folitudinem petunt et vitam degunt triftem et infelicem. Saepe taedio vitae hypochondriaci pelluntur, ut femet ipfos trucidare velint, fed raro fe trucidant. Omnino hypochondriaci in rebus, quae majoris momenti funt, raro inepte quid agunt, quamquam mente ftultiffimos volvant conatus, tum Americam petere volunt, tum a munere publico recedere fibique ipfis vivere, quod licet res familiares non concedant, clades, quas proximas oftendit imaginatio fugere volunt, faepe viis quibus verae cladesafferri poffunt. Raro autem quae fibi propofuerunt exfequuntur, fibi ipfis nimis diffidentes, quum fentiant id, quod *Louyer-Villermay* dicit: „Le désespoir que l'on remarque dans cette maladie, dépend plutôt de l'état physique que de la dispofition du moral." „Non virtute animi, fed morbi varietate."

95) Fernel. Ambianus, Medic. univerfalis lib. VI. de part. morb. et fympt.

V I T A.

Lingae, urbe Hanoverana, patre *Ferdinando Retenbacher*, matre *Therefia Jeibmann*, fidem catholicam profitentibus, ego *Carolus Maria Arminius Retenbacher* anno 1814 natus fum. Abfoluto gymnafii partim Monafterii, partim Reclinghufii curfu fexenni maturitatis teftimonio inftructus Bonnam anno 1833 me contuli. Quibus ibi interfui praelectionibus, hae funt:

Logicen et Pfychologiam me docuit Ill. *Kalker.*
Phyficen Ill. *de Muenchow.*
Chemiam Ill. *Bifchoff.*
Botanicen Ill. *Treviranus.*
Mineralogiam Ill. *Noeggerath.*
Zoologiam Ill. *Goldfufs.*
Anatomiam artemque cadaverum rite diffecandorum Ill. *Meyer* et Ill. *Weber.*
Phyfiologiam Exp. *Windifchmann.*
Chirurgiam generalem Ill. *Wutzer.*
Therapiam et Pathologiam fpecialem Ill. *Naumann.*
Materiam medicam et methodum formulas medicas concinandi nec non Encyclopaediam medicam Ill. *Albers.*

Bienninm Bonnae verfatus Halas petivi, ubi has audivi praelectiones:

Therapiam et Pathologiam fpecialem me edocuit Ill. *Krukenberg.*
Akiurgiam Ill. *Blafius.*
In clinico medico duce ufus fum Ill. *Krukenberg.*
In chirurgico et ophthalmiatrico Ill. *Blafius.*

Praeterlapſo uno anno Gryphiam profectus, in civium Academicorum numerum receptus a Rectore t. t. Magnifico *Hornſchuch*, apud medic. ordinis Decanum maxime Spectabilem *Seifert* nomen profeſſus ſum. Audivi autem has praelectiones:

Pathologiam et Therapiam ſpecialem, Therapiam generalem, artem Obſtetriciam me docuit Ill. *Berndt*.

Chirurgiam ſpecialem et ophthalmiatricen Cel. *Kneip*.

Medicinam forenſem et artem faſcias rite adligandi Ill. *Seifert*.

In clinico medico et obſtetricio duce uſus ſum Ill. *Berndt*, nec non converſatorio ab Eodem ore latino inſtituto interfui. In clinico chirurgico et ophthalm. duce uſus ſum Cel. *Kneip*.

Quorum omnium virorum maxime de me meritorum memoriam ſemper pio gratoque animo ſervabo.

Examine philoſophico, et tentamine medico cum examine rigoroſo peractis ſpero, ut diſſertatione et theſibus defenſis ſummi in medicina et chirurgia et arte obſtetricia honores mihi concedantur.

THESES DEFENDENDAE.

I.

Generatio aequivoca nulla est.

II.

Est vagus nervus sensitivus.

III.

Sympathicus sensu non caret.

IV.

Hysteria et Hypochondria differunt inter ses et saepissime tum in viris tum in feminis conjuncta inveniuntur.

V.

Venae jugularis sectio interdum indicata.